

ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՓՈԽԱԿԵՐՊՈՒՄԸ 21-ՐԴ ԴԱՐՈՒՄ ԵՎ ՀՀ ՊԱՇՏՊԱՆԱԿԱՆ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄՆԵՐԻ ԳՈՐԾԸՆԹԱՅԸ

Հոդվածում փորձ է արվել ընդհանուր կերպով վերլուծելու 21-րդ դարի անվտանգության միջավայրը, այն ձևավորող հիմնականում իռացիոնալ գործոնները և նոր դարին բնորոշ մտածողության անկյունաքար հանդիսացող այդ գործոնների փոխազդեցությունը: Շոշափվել են ՀՀ-ում պաշտպանական-անվտանգային նոր մտածողությամբ պաշտպանական բարեփոխումներ իրականացնելու և դրանով անվտանգության միջավայրի փոխակերպանը արձագանքելու հարցերը՝ անսպասելիության բացասական էֆեկտը բացառելու առումով:

Հանգուցային բառեր և արտահայտություններ. գլոբալացում, ավանդական ձևաչափ, անսպասելիության էֆեկտ, ՆԱՏՕ, ռազմական մշակույթ, անհամաչափ սպառնալիք, աշխարհակարգ:

21-րդ դարի աշխարհը որակապես փոխվել է՝ դառնալով առավել բարդ, անորոշ ու դինամիկ: Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների սրընթաց զարգացումը և այլ առաջադիմական ձեռքբերումները աշխարհը դարձրել են տարածական ու ժամանակային առումով ավելի մատչելի: Գլոբալացման գործընթացը հետզհետե խորացնում է փոխկապվածությունը՝ բարդացնելով զարգացման ներուժի՝ պրագմատիկ կերպով օգտագործման տրամաբանությունը: Նեոլիբերալ գլոբալացման ուղիով զարգացման ժամանակակից մոդելի ձևխողման դրսևորումները ամենուր են: Անդրազգային միտումների խթանումը բերում է աշխարհաքաղաքական իրողությունների նորովի իմաստավորման և ընկալման

ման անհրաժեշտության՝ բացառելով պարզ լուծումների հնարավորությունը: Միջազգային հարաբերությունների ավանդական ձևաչափի՝ միջպետական փոխհարաբերությունների արդյունքում ձևավորվող ելման ազդակները կամ կենսագործունեության որևէ ոլորտին առնչվող հետագա զարգացման հիմքերը միանշանակ կարող են ըխել աշխարհաքաղաքական այլ տիպի դերակատարների նախաձեռնությունից: Համաշխարհային խառնաշփոթ է նկատվում մարդկային կենսագործունեության բոլոր ուղղություններում ու ոլորտներում:

Հետևաբար փոխակերպվում է նաև անվտանգության միջավայրը: Այն ձևավորող բազմաթիվ ու բազմաչափ գործոններին գալիս է լրացնելու նաև այդ գործոնների արդի փոխազդեցությունը՝ գրեթե անհնարին դարձնելով համասեռ անվտանգության տարածություն ձևավորելու որևէ նախաձեռնություն: Հակամարտային ներուժի աշխարհաքաղաքական օջախները հետզհետե դառնում են առավել անկանխատեսելի, և անսպասելիության արդյունքում առաջացած էֆեկտի կառավարումը դառնում է գերակա խնդիր բոլոր ուժային կենտրոնների և դրանց դաշնակիցների համար: Ազգային անվտանգության ապահովման քաղաքականությունը դեպի «արևելք-արևմուտք» գիծը ունեցած իր ուղղությունը փոխում է դեպի բազմակողմ և բազմաթիվ մարտահրավերները, որոնք ծագում են տարբեր տարածաշրջաններից: Արդի գլոբալ աշխարհը պարուրած բյուրավոր կապերն անհամարժեք են դարձնում զինված ուժերի

և պետության ռազմական կառույցի կազմակերպման ավանդական, դեպի 20-րդ դարի պետական դերակատարներն ու անվտանգության համակարգը կողմնորոշված մոտեցումները: 21-րդ դարի անվտանգության միջավայրի ստեղծման գործում ներգրավվում են նոր տարրեր՝ ոչ պետական ակտորներ, չկայացած պետություններ, միջազգային ահաբեկչական ցանց, քրեական կազմակերպություններ և այլն, որոնց համար 20-րդ դարի գաղափարախոսական, մշակութային, քաղաքական և այլ սահմանները ծակոտկեն են ու թափանցիկ [1, էջ 2-12]:

Արդյունքում ի հայտ են գալիս, այսպես կոչված, անհամաչափ սպառնալիքները՝ մեծ բարդություններ առաջացնելով աշխարհը ավելի անվտանգ տեսնել ցանկացող միջազգային հարաբերությունների սուբյեկտների համար: Ընդ որում, այդ սպառնալիքների առաջացման պատասխանատվությունն ընկնում է այն համաշխարհային դերակատարների վրա, որոնք աշխարհը փորձում են տեսնել հնարավորինս փոխկապակցված: Ասիմետրիկ սպառնալիքների ծագման պատճառների մեջ շատ խորամուխ չլինելով՝ նշենք պարզապես հետևյալը: Փաստ է, որ գլոբալացման գործընթացը միանշանակ չի ընկալվում բոլոր հասարակությունների կողմից: Մի շարք մշակույթներ ընտրում են գլոբալացմանն ակտիվորեն դիմակայելու ուղին և ապակառուցողական ու ավերիչ ռեակցիայի այս կամ այն ձևը: Իսլամական աշխարհը և իսլամական ահաբեկչությունն այն ձևով, ինչպես դրանք կան 21-րդ դարում, նման ռեակցիայի դրսևորումներից են [2, էջ 32]: Նշվածը ասիմետրիկ սպառնալիքի գործունե տարբերակ է, որի արմատները ինչ-որ տեղ գալիս են 2001 թ-ի սեպտեմբերի ահաբեկչական գործողություններից, սակայն սա չի նշանակում, որ «ահաբեկչություն»

երևույթն իր բազմաչափ դրսևորումներով նախկինում գոյություն չի ունեցել: Այն, մեր կարծիքով, ասիմետրիկ սպառնալիքի աղբյուր դարձել է հենց 21-րդ դարում և ոչ պատահականորեն:

Յալթա-պոտսդամյան աշխարհակարգում այդ համակարգի հիմնասյուներ հանդիսացող ԱՄՆ-ը և ԽՍՀՄ-ն ինչ-որ առումներով իրենց կարող էին թույլ տալ ստեղծելու այսպես կոչված «կառավարելի քաոս» և հանգուցալուծել այն իրենց շահերի օգտին: 20-րդ դարի երկրորդ կեսի աշխարհակարգի անվտանգության միջավայրը նման «շռայլություն» թույլ էր տալիս: Բայց 21-րդ դարի միջազգային հարաբերությունների համակարգը և համընդհանուր անվտանգությունն իրենց բնույթով արմատապես տարբերվում են: Ներկայիս անվտանգությունն այլևս պաշտպանության, զինված ուժերի հաշվեկշռի և միջուկային զենքի առկայության գծային ու քանակապես հեշտ հաշվելի ֆունկցիան չէ [3, էջ 59]: Ուստի գլոբալացման միտումների արհեստական ու անհեռատես ուղղորդումը՝ լրացված տեղեկատվական հարթության արդի հնարավորություններով, ժողովրդավարական արժեքների՝ ամեն գնով հաստատելու ձգտումով, նոր անվտանգային ճարտարապետության հեղինակներին կանգնեցնում է բազմաթիվ անհամաչափ սպառնալիքներին դիմակայելու բավականին բարդ խնդրի առաջ՝ հանգեցնելով վտանգի և սպառնալիքի գնահատման գոյություն ունեցող մեթոդաբանության փոփոխության: Հետևաբար կառուցողական մոտեցումն այս հարցում պետք է իր հիմքում ունենա հետևյալը՝ տեսնել աշխարհը այնպես, ինչպես որ այն կա ներկայումս, և ոչ թե այնպես, ինչպես պետք է լինի կամ պետք է լիներ՝ ի շահ որոշակի ուժերի:

Ի հավելումն վերոգրյալի՝ նշենք, որ աշխարհում ստեղծված ռազմաքաղաքական իրադրությունը և դրա զար-

գացումը վերլուծելիս սխալ կլիներ չհիշել, որ այսօր աշխարհը բաժանում են հումքային հարստությունների ոչ հավասարաչափ բաշխման հողի վրա ծագող անտագոնիստական հակասությունները, որոնք առայժմ ծածկվում են դիվանագիտական, տնտեսական, մշակութային և այլ քողերով: Սոցիալ-տնտեսական անհավասարությունը միայն խորանում է, և ժամանակակից աշխարհի առջև ծառացել է տարատեսակ խզվածքներից բխող հակամարտությունների աննախընթաց աճի խնդիրը: Երկրագնդի կենսաապահովման կարողությունը անսահման չէ, և նրա բնական պաշարները կարող են վեց միլիարդ մարդուց ընդամենը մեկ միլիարդին թույլ տալ ապրել հարմարավետ պայմաններում: Ուստի 21-րդ դարի խնդիրները շատ բանով պայմանավորված կլինեն «ոսկե միլիարդի» և նրա մեջ չհայտնված երկրների միջև գոյություն ունեցող հակասություններով: Եվ կասկածից վեր է, որ այդ հակասությունները որքան սրվեն, այնքան առաջին պլան կմղվեն զարգացած երկրների քաղաքականության ռազմաուժային բաղադրիչները [4, էջ 62]:

Համաշխարհային պատմությունը վկայությունն է այն բանի, որ մարդկության գոյությունն ու բնականոն զարգացումը առանց փոփոխությունների և պայքարի հնարավոր չեն: Հակադրությունները պատահականորեն ինչ-որ տեղից չեն ծնվում: Դրանք առաջանում են որոշակի նախապայմանների, իրավիճակների առկայությունից, որոնց գոյությունը ինքնին բերում է նոր իրողությունների ի հայտ գալուն, նաև ռազմական գործողության միջոցներով: Պայքարը, մրցակցությունը շահի համար առաջընթացի շարժիչ ուժերն են, սակայն հակադրությունների ժամանակին լուծումն է բերում միայն այդ առաջընթացին: Հակառակ դեպքում՝ առաջանում է ձգնաժամ: 21-րդ դարի

հակադրությունները, լինեն դրանք լուրջ, տարածաշրջանային թե գլոբալ, աշխարհաքաղաքականության դասական օրինաչափություններից բխող կամ անհամաչափ, իրենց գոյությամբ իսկ սպառնում են համընդհանուր անվտանգությանն ու կայունությանը, քանի որ արդի ժամանակաշրջանի իրողությունները տալիս են այդ հնարավորությունները: Ուստի հասարակության կայուն զարգացումը և անվտանգությունը շատ բանով կախված են նրա ընտրանու՝ նոր գաղափարների հետ արդյունավետ աշխատելու, նոր ձևերի հետևում հին գաղափարներն ու մոտեցումները տեսնելու կարողությունից՝ դրանով իսկ դյուրացնելով նոր մարտահրավերներին համարժեք պատասխան ձևավորելու խնդիրը՝ յուրաժամանակայնության հաշվառմամբ: Անհերքելի ճշմարտություն է, որ պատմությունը վաղ թե ուշ պատժում է ռազմավարական թեթևամտության համար:

Աշխարհաքաղաքական և քաղաքական բարդ իրադրությունում, որը բնութագրվում է անորոշությամբ ու դինամիզմով, անվտանգության նոր ընկալումներով, հայկական պետականության և նրա հիմքը կազմող ռազմական կազմակերպության կայուն զարգացումը պահանջում են համապատասխան պաշտպանական-անվտանգային մտածողության որդեգրում և, որ առավել կարևոր է, այդ մտածողության շարունակական վերանայում և նոր մեթոդներով ու մոտեցումներով հարստացում, որպեսզի սրընթաց փոփոխվող ռազմավարական միջավայրում հնարավոր լինի կառավարել անսպասելիության ռազմավարական էֆեկտն ու դրա հետևանքները:

Պրահայում կայացած ՆԱՏՕ-ի 2002թ. գագաթնաժողովից հետո Հայաստանը համեմատական վերլուծության և նորամուծական որոշումների

ընդունման շնորհիվ նպատակամետ ձեռնարկումներով սահունաբար կերպափոխեց իր պաշտպանական-անվտանգային մտածողությունը՝ «փափուկ» և «կոշտ» անվտանգային չափումների համադրմամբ ձևավորելով «խելացի ուժին» կողմնորոշված պաշտպանական-անվտանգային քաղաքականության մշակման նորամուծական մոտեցում [5, էջ 10]: Արդյունքում այդ մտածողությամբ սկսվեց պաշտպանական բարեփոխումների գործընթացը, որպես ՀՀ Ջինված ուժերի գործունեության ընթացակարգերի, կառուցվածքի և խնդիրների վերափոխմանն ուղղված միջոցառումների ամբողջություն: Ընդ որում, այն սկսվեց միջազգային ռազմական համագործակցությանը հնարավորինս ինտեգրմամբ, քանի որ առանց միջազգային փորձի փոխառման հնարավոր չէր լինի անվտանգության ժամանակակից միջավայրում ապահովել միաժամանակ և՛ պաշտպանունակություն, և՛ փոխգործելիություն:

Քաղաքականապես սահմանելով բավականաչափ բարձր նշաձողեր անվտանգության և պաշտպանության ոլորտներում՝ Հայաստանն իր արտաքին անվտանգության ռազմավարությունն իրականացնում է՝ առաջնորդվելով փոխլրացման և ներգրավվածության սկզբունքներով: Այսինքն՝ միջազգային ասպարեզում հարաբերությունները կառուցում է գործընկերության հիմքի վրա՝ արդյունավետ հարաբերություններ զարգացնելով տարածաշրջանում գործող շահագրգիռ բոլոր ուժերի հետ միաժամանակ: Հայաստանը տարածաշրջանային և համաշխարհային ներգրավման գործընթացներին մասնակցող երկիր է և իրեն դիտում է որպես տարածաշրջանում և միջազգային ասպարեզում տեղի ունեցող

գործընթացների լիիրավ մասնակից: Ներգրավվածությունը ենթադրում է մասնակցություն միջազգային ասպարեզում ընթացող այն զարգացումներին, որոնց համահունչ են Հայաստանի որդեգրած նպատակները [6]: Այսպիսով՝ Ռուսաստանի հետ ռազմավարական հարաբերությունները, զարգացման եվրոպական ուղու որդեգրումը, ԱՄՆ և Իրանի հետ փոխշահավետ համագործակցությունը, ԵԱՏՄ-ին ու ՀԱՊԿ-ին անդամակցությունը, ՆԱՏՕ-ի հետ համագործակցության զարգացումը խոսումն ապացույցն են վերոնշյալի: Այնուամենայնիվ, պաշտպանական բարեփոխումների գործընթացը սկսելիս Հայաստանի Հանրապետության ռազմաքաղաքական դեկլարությունը դրա հիմքում դրեց հիմնականում ՆԱՏՕ-ի, ԱՄՆ-ի ու եվրոպական երկրների հետ համագործակցության ծրագրերը, քանի որ ՀՀ Ջինված ուժերում արդեն իսկ ներդրվել էին արդյունավետ խորհրդային ստանդարտները: Այս առումով ՀՀ միջազգային ռազմական համագործակցության հիմնական ուղղություններից մեկը հանդիսացող համագործակցությունը Հյուսիսատլանտյան դաշինքի կազմակերպության և նրա անդամ գործընկեր պետությունների հետ՝ Եվրատլանտյան գործընկերության խորհրդի և «Գործընկերություն հանուն խաղաղության» ծրագրի շրջանակներում ուրույն դերակատարում ունի: ՆԱՏՕ-ի հետ հեռանկարային և պատշաճ մակարդակի հարաբերություններ զարգացնելու և փոխգործակցության կարողություններն ընդլայնելու նպատակով Հայաստանի Հանրապետությունը ՆԱՏՕ-ի հետ իրականացնում է «Անհատական գործընկերության գործողությունների ծրագիրը», մասնակցում է ՆԱՏՕ-ի «Պլանավորման և վերանայման գործընթացին» և երկկողմ ռազմական համագործակցության ծրագրեր իրա-

1 Տե՛ս <http://www.mil.am/hy/68/230/265>

կանացնում ՆԱՏՕ-ի անդամ գործընկեր պետությունների հետ [7]:

1994 թ-ին միանալով «Գործընկերություն հանուն խաղաղության» ծրագրին՝ ՀՀ-ը Հյուսիսատլանտյան դաշինքի հետ համագործակցությունը ակտիվ փուլ թևակոխելու հարցում լուրջ հայտ ներկայացրեց, սակայն սկզբնական շրջանում օբյեկտիվ պատճառներով այն անհրաժեշտ ծավալներ ու բովանդակություն չստացավ: Իրավիճակը զգալիորեն փոխվեց 2000 թ-ից հետո, երբ Հայաստանի Հանրապետությունը համագործակցության նոր գործնական մեխանիզմներից օգուտներ քաղելու հարցում լուրջ քաղաքական կամք դրսևորեց: 2005թ. բեկումնային դարձավ Հայաստանի և ՆԱՏՕ-ի հարաբերությունների համար. հաստատվեց և ուժի մեջ մտավ ԱԳԳԾ-ն, ինչպես նաև սկիզբ առան դրա առանցքային բաղադրիչներ հանդիսացող ռազմական բարեփոխման նպատակների և խնդիրների վերաբերյալ հասարակական քննարկումները [8, էջ 43]: Անհատական գործընկերության ծրագրերը ԳՀԽ ծրագրի հիման վրա կազմվում են գործընկեր պետությունների կողմից և ներկայացվում Դաշինքին: Դրանք ՆԱՏՕ-ի և յուրաքանչյուր գործընկեր պետության միջև իրականացվող անհատական համագործակցության ծրագրեր են, որոնք արտացոլում են կողմերի քաղաքական հանձնառությունները¹: Անվտանգային նոր իրողություններից բխող այս հանձնառությունների պատշաճ կատարման համար էր, որ Հայաստանի Հանրապետությունը պաշտպանական-անվտանգային մտածողությունը կերպափոխելու խնդիր պետք է կատարեր, ինչը արեց բավականին սահունորեն: Արդյունքում պաշտպանական քաղաքականության, պաշտ-

պանական կրթության բարեփոխման, համատեղելի ու փոխգործակցելի Զինված ուժեր ունենալու, ռազմական ոլորտի ղեկավարման ու կառավարման, ռազմավարական պլանավորման և մի շարք այլ ոլորություններով ձեռնարկվեցին մեծածավալ գործընթացներ: Առաջին անգամ հայոց պատմության մեջ ՀՀ Զինված ուժերը մասնակցեցին խաղաղապահ առաքելության՝ համընդհանուր անվտանգության ապահովման հարցում որոշակի դերակատարում ունենալով:

Փաստորեն՝ այս պարագայում հայ ռազմաքաղաքական ղեկավարությունը, ելնելով որդեգրած պաշտպանական-անվտանգային մտածողությունից, իրեն նետված մարտահրավերին համարժեք պատասխան տալու հարցում անհրաժեշտ չափով կարող գտնվեց՝ նոր անվտանգության միջավայրին հարմարվելու համար պաշտպանական բարեփոխումներ նախաձեռնելով: Այնուամենայնիվ չմոռացավ, որ Հայաստանի Հանրապետության ռազմական անվտանգության միջավայրի տարածաշրջանային գործոնները, մասնավորապես Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտությունը, պարտադրում են ռազմական անվտանգության համակարգի հիմքը հանդիսացող Զինված ուժերը պահել մարտական պատրաստականության բարձր աստիճանում՝ անհրաժեշտության դեպքում կոնկրետ դասական ռազմական սպառնալիքը չեզոքացնելու նպատակով: Հետևաբար, հայոց ռազմական տրամաբանությունը պաշտպանական բարեփոխումների գործընթացում առաջնահերթություն սահմանեց պաշտպանունակության մակարդակի բարձրացումը: Այդ ձանապարհին կարևորվեց ռազմական կառույցի ղեկավարման ու կառավարման գործառնությունների հնարավորինս տարանջատումը՝ ելնելով այս հարցում հայկական իրականությունը

1 Հայաստան-ՆԱՏՕ, ԱԳԳԾ, տե՛ս <http://www.mil.am/hy/68/230/267>:

հաշվի առնելու և մեխանիկական նույնականացման վտանգից զերծ մնալու սկզբունքներից: «Ինքնին հասկանալի է, որ կառավարման հատվածը «ենթագիտակցաբար» նախանշելու է այնպիսի նպատակներ ու խնդիրներ, որոնք բխեն իր կորպորատիվ շահերից, իսկ որևէ կերպ առաջադրված ավելի դժվար ու բարդ խնդիրները լուծվեն ըստ նպատակահարմարության, քանի որ «ղեկորատիվ» ղեկավար հատվածը չի կարող «դիմադրել» ամենակարող ապարատին» [9, էջ 87–88]: Սրանից խուսափելու համար բարեփոխումների արդյունքում ամբողջ պաշտպանության նախարարությունը՝ հանձնիս նախարարի, նրա տեղակալների ու խորհրդականների, ինչպես նաև աշխատակազմի, աշխատակազմից դուրս կառուցվածքների և առանձնացված ստորաբաժանումների, պետք է զբաղվի պաշտպանական քաղաքականության մշակմամբ՝ ղեկավարման հատված, իսկ ՀՀ Զինված ուժերի գլխավոր շտաբը գորային կառավարմամբ՝ կառավարման հատված: Ինչպես ասում են, «հաղթում են այնտեղ, որտեղ վերիններն ու ստորինները ունեն միևնույն ցանկությունները»:

Զորային կառավարման ընդհանուր բովանդակությունից կցանկանայինք առանձնացնել ՀՀ Զինված ուժերում նախկինում կիրառված, բայց բարեփոխումների գործընթացով բավականաչափ ինստիտուցիոնալացված մի մոտեցում, որը սրընթաց փոփոխվող անվտանգության միջավայրի համատեքստում արդիական ձեռքբերում է պաշտպանունակության բարձրացման տեսանկյունից: Խոսքը վերաբերում է «Հրամանատրում առաջադրանքի միջոցով» կառավարման ձևին: Այս երևույթը կիրառվել է դեռևս Ղարաբաղյան պատերազմի ժամանակաշրջանում, սակայն պատերազմի ավարտից հետո անհրաժեշտ մշակման ու համապատասխանեցման չի

ենթարվել: ՀՀ ԶՈՒ-ի գործունեության և խնդիրների վերափոխման գործընթացում վերոնշյալ մոդելը, փորձական կիրառման դրական արդյունքների շնորհիվ, ինստիտուցիոնալացվեց և այժմ էլ արդյունավետ կիրառվում է ռազմական անվտանգության սպառնալիքները չեզոքացնելու ունակ Զինված ուժերում: Առաջադրանքի միջոցով հրաման արձակելու կամ խնդիր դնելու արդյունավետությունը նախ և առաջ պայմանավորված է ինքնուրույնության և պատասխանատվության աստիճանի բարձրացմամբ: Այն ընդհանուր առմամբ հնարավորություն է ընձեռում միջին հրամանատարական կազմին մարտական իրադրությունում լարվածության կամ սպառնալիքի առկայության պարագայում գործել ավելի ինքնուրույն և ձկուն մեխանիզմներով՝ բարձրացնելով արագ արձագանքման, անսպասելի զարգացումներից խուսափելու հնարավորությունը: Հրամանատրումը առաջադրանքի միջոցով հիմնված է որոշում-իրականացում-զեկուցում սկզբունքի վրա: Այսինքն՝ հրամանատարը, ելնելով առաջադրված մարտական խնդրից, կոնկրետ ռազմական գործողություն իրականացնելու որոշման, կատարման համար կրում է անձնական պատասխանատվություն՝ հաշվետու լինելով վերադասին: Սա ապահովում է ինքնուրույնությունը կամայականության չվերածելու խնդիրը: Փաստելով «Հրամանատրում առաջադրանքի միջոցով» մոդելի կիրառման արդյունավետությունը պաշտպանունակության մակարդակի բարձրացման գործում, այնուամենայնիվ, արդարության համար պետք է նշել, որ նման միջադեպերից խուսափելու ամենակարևոր գրավականը ռազմական կրթության և գիտելիքների հարստացումն է արդեն իսկ գործող այս և այլ կառավարման մոդելներով, ինչը հնարավորություն կտա նվազագույնի հասցնելու ան-

կանխատեսելի զարգացումները:

Արդի իրողությունների և արևմտյան ռազմական մտքի վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ ժամանակակից Ջինված ուժերի բազմաֆունկցիոնալ լինելը պարտադրված անհրաժեշտություն է: Պետության ռազմական պոտենցիալը և ռազմական հզորությունը նույնաբովանդակ չեն: Ներուժը հզորության վերածելու ճանապարհը պետք է սկսվի ռազմական կրթությունից, ուստի Հայաստանի Հանրապետության կողմից իրականացվող պաշտպանական բարեփոխումների գործընթացը, որը միտված է փոխակերպվող աշխարհում երկրի ռազմական անվտանգության սպառնալիքները նվազեցնող պաշտպանական համակարգը արդիականացնելուն, իր հիմքում պետք է ունենա անհրաժեշտ և մրցունակ ռազմական կազմակերպության տեսլականը՝ պատրաստ արձագանքելու ցանկացած մարտահրավերի:

Որպես ամփոփում՝ նշենք, որ պաշտպանությունը՝ որպես անվտանգության ապահովման ոլորտ, տար-

բերակվում է զինված հարձակմանը դիմակայելու խնդրով և մշտական կատեգորիա է: Հայ մշակույթի անվերապահ կշիռը, արևմտյան հոգևոր ավանդույթին նրա պատկանելիությունը բարենպաստ նախադրյալներ են ստեղծում Հայաստանի ռազմական ոլորտի հետագա զարգացման համար: Հայության՝ հազարամյակների ընթացքում ստեղծած ռազմական մշակույթի հենքը դառնում է արդի ժամանակաշրջանին բնորոշ պաշտպանական-անվտանգային մտածողությունը նոր հնարավորություններով զարգացնելու գրավականը: Սպառված ճշմարտություններին հետևող լինելու վտանգը անցյալում է, ինչը թույլ կտա մեր երկրին զբաղվել բանակաշինությամբ, ռազմական կառույցը և ամբողջ ռազմական ոլորտը համապատասխանեցնել 21-րդ դարի իրողություններին, ինչու չէ, երկարաժամկետ ռազմավարական պլանավորման հարցում կիրառելով ռազմական ոլորտի կառուցման դեդուկտիվ մոտեցումը¹:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Vlahos M., "Fighting Identity: Why We Are Losing Our Wars." Military Review,
2. November–December, 2007. <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a499771.pdf>
3. Հ. Արզումանյան, «Հայաստանի ռազմական ոլորտի փոխակերպումը և նոր դարաշրջանի հրամայականները», 21-րդ դար, թիվ 1(19), 2008թ.:
4. Ս. Աբրահամյան, «Անվտանգության և պաշտպանության հարցերի իրավական ամրագրման որոշ առումներ», Հայկական բանակ, 2–3(56–57), 2008թ.:
5. Տ. Քոչարյան, «Հայաստանի Հանրապետության ռազմական անվտանգության ապահովումը ազգային անվտանգության համատեքստում», Երևան 2012թ.:
6. Հ. Քոթանջյան, «Պաշտպանական կրթության բարեփոխմամբ՝ ռազմավարական փոփոխությունների կառավարումը Հայաստանում «խելացի ուժի» զարգացման տեսանկյունից», Աշխատանքային տետրեր, 4(24), 2012թ.:
7. Հայաստանի Հանրապետության «Ազգային անվտանգության ռազմավարություն», <http://www.mil.am/media/2015/07/827.pdf>:
8. Հայաստանի Հանրապետության «Ռազմական դոկտրին», <http://www.mil.am/media/2015/07/824.pdf>:
9. «Հայաստան–ՆԱՏՕ՝ նորագույն պատմություն», խմբ. Արա Թադևոսյան, Երևան 2014թ.:
10. Դ. Չիլինգարյան, Վ. Ավետիսյան, Տ. Մարտիրոսյան, «ԱՄՆ–ի պաշտպանական քաղաքականության համակարգի ղեկավարման ու կառավարման փորձի մասին», Հայկական բանակ, 4(58), 2008թ.:

1 Այս դեպքում բանակաշինությունն ուղղորդում է ոչ թե հակառակորդի զինված ուժերի վիճակը կամ սեփական խնդիրները, այլ այն մարտահրավերները, որոնց բախվում է ռազմական ոլորտը և հասարակությունն ընդհանրապես:

ТРАНСФОРМАЦИЯ СРЕДЫ БЕЗОПАСНОСТИ В ХХІ ВЕКЕ И ПРОЦЕСС ОБОРОН-
НЫХ РЕФОРМ РА
ГОР ТОВМАСЯН

*Ереванский государственный университет,
кафедра международных отношений и дипломатии, аспирант*

В статье сделана попытка проанализировать общую среду безопасности ХХІ века, формирующие ее основные иррациональные факторы и взаимодействие этих факторов, которые являются краеугольным камнем мышления нового века. Затронуты вопросы реализации оборонных реформ на основе нового оборонно – безопасностного мышления в РА и вопросы реагирования на трансформацию среды безопасности с учетом исключения негативного эффекта неожиданности.

THE TRANSFORMATION OF THE SECURITY ENVIRONMENT IN THE 21ST
CENTURY AND THE PROCESS OF DEFENSE REFORMS OF THE RA

GOR TOVMASYAN

YSU, Chair of International Relations and Diplomacy, Postgraduate student

The article attempts to analyze the overall security environment of the 21st century, forming its core irrational factors and their interaction, which are the cornerstone of the thinking of the new century.

Defense reforms implementation issues based on a new defense –secure thinking in the RA and issues of response to the transformation of the security environment excluding the negative effect of unexpectedness are discussed.